

Met Christoffel Plantin als gids

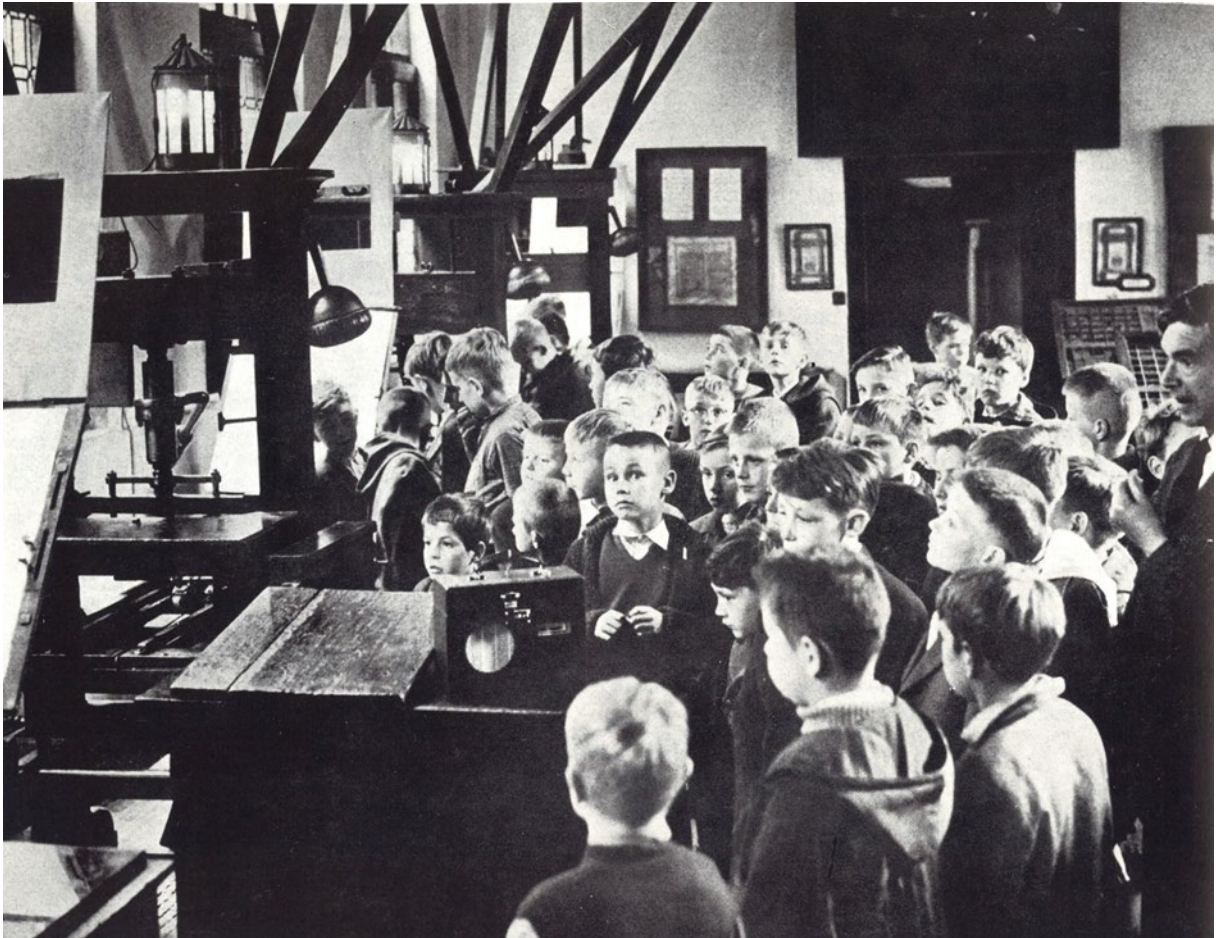
De magnetofonische rondleidingen in het Museum Plantin-Moretus

De gemiddelde museumbezoeker treedt een museum of tentoonstelling gewoonlijk binnen met een hoofdzakelijk esthetische bedoeling. Voor hem is het Museum Plantin-Moretus een 'moeilijk' museum. Hier heeft hij immers een brede documentair-historische basis nodig om tot schoonheidsbeleving te kunnen komen. De bezoeker, die deze basis mist, loopt achter zijn eigen schaduw aan en verlaat zeer waarschijnlijk het museum met het gevoel, dat hij zijn culturele horizon niet of onvoldoende heeft kunnen verruimen. Hij dient hierin tegemoet te worden gekomen en dit kan alleen door hem de passende leiding te geven. Tot nog toe werd hierbij in het Museum Plantin-Moretus gebruik gemaakt van klassieke hulpmiddelen: verklarende bijschriften, goedkope catalogussen en de organisatie van een gidsendienst voor geleide bezoeken. Het opstellen en oordeelkundig aanbrengen van (vier talige) bijschriften en het samenstellen van catalogussen leveren uiteraard geen moeilijkheden op: de grens van de mogelijkheden wordt bepaald door het beperkt-communicatieve karakter van de middelen zelf. Gedrukte commentaren zijn – hoe ironisch ook in een museum waar de rekken tot barstens toe vol van gedrukte commentaren op het verleden zitten – gebonden aan een discrete dosering. De problemen beginnen pas, wanneer men een beroep doet op gidsen: een van de belangrijkste, maar delicaatste media.

Gidsen die deskundige leiding kunnen geven, dat wil zeggen die niet alleen de vereiste 'technische' bagage bezitten maar ook het potentieel vermogen om er een efficiënt gebruik van te maken, zijn eerder zeldzaam. Het volstaat er op te wijzen dat zij, naast de nodige vakkennis, over een uitgebreide en vlotte talenkennis moeten kunnen beschikken, over een behoorlijke dosis welsprekendheid, over het juiste psychologisch inzicht in de groepen waarmee zij te maken hebben (onder meer in de leeftijd en het ontwikkelingspeil ervan). Een selectie aan de hand van deze voorwaarden zou vermoedelijk tot magere resultaten leiden. En zelfs indien de ideale gids zou worden gevonden, zou hij op ieder ogenblik moeten kunnen worden ingezet en voortdurend paraat gehouden met het oog op de ontvangst van onaangekondigde groepen. Dat hieraan ernstige bezwaren van organisatorische aard vastzitten, hoeft geen betoog. Er diende bijgevolg te worden gezocht naar een oplossing, die vruchten zou afwerpen én voor het publiek én voor de inwendige dienst.

Die oplossing werd gevonden, dank zij de mogelijkheden die de snelle evolutie van de radiotechniek oproept. Uit de reeds bestaande toepassingen van de elektronica werd een nieuw museologisch hulpmiddel geboren: de 'mechanische gids'. De verschillende radiofonische en magnetofonische systemen, die voor gebruik in een museum in aanmerking komen, werden in het Museum Plantin-Moretus zorgvuldig bestudeerd en naast elkaar afgewogen. Bij nadere beschouwing bleek al dadelijk, dat de meeste mogelijkheden a priori dienden te worden verworpen, hetzij wegens de hoge installatiekosten, hetzij wegens de gecompliceerdheid van de apparatuur, hetzij wegens bezwaren van hygiënische aard die tegen sommige systemen met hoofdtelefoon konden worden ingeroepen. Dit gold o.m. voor het radiofonische systeem, de vaste bandopnemer en de individuele draagbare bandopnemer.

De keuze viel uiteindelijk op de collectieve draagbare bandopnemer, een handig toestel dat op batterijen loopt en, voorzien van een luidspreker, een voldoende volume ontwikkelt

*Voor de schooljeugd in het bijzonder is het kastje met Plantins stem
een bron van nimmer falende nieuwsgierigheid en opwinding*

(Cl. Philips)

om een groep van een 30-tal personen te voeren. De voordelen van dit systeem lopen onmiddellijk in het oog. Op de verwisselbaarheid van de geluidsbanden bijvoorbeeld kan niet genoeg nadruk worden gelegd, omdat deze een differentiëring mogelijk maakt naar taal, leeftijd, cultureel niveau en beschikbare tijd van de gebruiker. Het toestel kan bovendien door de bezoeker zelf worden afgezet op elk willekeurig moment, bijvoorbeeld wanneer hij tussen de commentaren in even rustig om zich heen wil kijken – met andere woorden de bezoeker kan zelf zijn 'adempauzen' regelen. Als voordeel mag verder ook worden onderstreept de geringe kostprijs van dit type bandopnemer, die tussen 3.000 en 4.000 F schommelt, naargelang van het merk. Met een 4-tal toestellen kan, althans in een museum als Plantin-Moretus, aan de behoeften worden voldaan, zodat men met een bedrag van een 20.000 F een uitstekende mechanische gidsdienst kan organiseren. Daartegenover staan enkele nadelen, die alles bij mekaar echter niet tegen de voordelen opwegen. Vooreerst het gewicht: 2,5 à 3,5 kg, naargelang van het model. Op het eerste gezicht een ontmoedigende factor. Het vooruitzicht, anderhalf uur lang (d.i. de duur van een volledig bezoek) een dergelijk gewicht met zich te moeten omdragen, stemt inderdaad niet optimistisch. In de praktijk slaat dit ongerief evenwel minder zwaar door, omdat men het toestel niet werkelijk de hele tijd in de hand hoeft te hebben; men kan het tijdens de commentaar neerzetten op de tafels of banken die in haast alle zalen voorhanden zijn. De geluidscapaciteit van het toestel, die andere bezoekers zou kunnen storen, is eveneens een schaduwzijde van dit systeem, maar dit bezwaar wordt in de praktijk gedeeltelijk

Hier wordt Plantin even het zwijgen opgelegd en geeft de leraar enige woorden aanvullende uitleg.

precies bevinden. Om tot een sluitende regie te komen, zou in de praktijk bovendien de noodzakelijkheid blijken om vitrines met tentoonstellingsmateriaal te nummeren. Verder was het van meet af duidelijk dat men, om in alle mogelijke behoeften te voorzien, zou moeten kunnen beschikken over verschillende scenario's – verschillend naargelang van de leeftijd (aankomende jeugd, rijpere jeugd, volwassenen), het ontwikkelingspeil (de gemiddelde 'toerist', de belangstellende leek, de specialist) en de beschikbare tijd van de gebruiker. Voor ieder van deze groepen zou daarenboven een vertaling (Frans, Engels, Duits) dienen te worden overwogen. Alleen door zulke uitgebreide differentiëring zou het immers mogelijk zijn, bijv. een Franse schoolgroep of Engelse specialisten met goed gevolg de zalen in te sturen.

Om te beginnen werd de Antwerpse prozaschrijver Ward Ruyslinck in 1961 belast met het schrijven van een Nederlandse commentaar voor rijpere jeugd. Hij deed dit in de ik-vorm en liet Plantin zelf aan het woord.ⁱ Is dit stijl technisch gezien misschien geen vondst, de formule bleek in ieder geval aan te slaan, ook... bij volwassenen. De glunderende gezichten, waarmee de inleiding beluisterd wordt, spreken voor zichzelf. Een Franse, Engelse en Duitse versie kwamen vervolgens tot stand dank zij de medewerking van de heren Guy Vaes, Colin Clair en Georg Hermanowski.ⁱⁱ Later, begin juni 1963, kon hieraan eveneens een Esperanto-versie worden toegevoegd waarvan de tekst werd geschreven en gesproken door de heer M. Jaumotte, algemene voorzitter van de Belga Esperanto Federacio.

De Nederlandse, Franse, Engelse en Duitse teksten werden in de zomer van 1961 achtereenvolgens in proefgebruik genomen en geleidelijk geperfectioneerd aan de hand van de praktische ervaringen die in dit proefstadium werden opgedaan. Om esthetische redenen en ook om misbruiken bij de bediening te voorkomen werden voortaan onder meer de toestellen aan de bezoeker afgeleverd in leren koffertjes, voorzien van een handvat en

opgeheven door het eerder genoemde voordeel, dat juist dank zij deze capaciteit groepen van ongeveer 30 deelnemers tegelijk kunnen worden geholpen. Hoe dan ook, voor het Museum Plantin-Moretus bleek de collectieve portatieve bandopnemer van alle onderzochte systemen het best geschikt te zijn

Vooraleer tot een proef kon worden overgegaan, moest natuurlijk naar een vlotte, boeiende en taalkundig feilloze commentaar worden uitgezien. Ook hier deden zich enkele problemen voor. Het is namelijk niet zo heel eenvoudig om een tekst op te stellen, die alleen met behulp van het gesproken woord duidelijk maakt welke voorwerpen worden

gecommentarieerd en waar zij zich

Ook de individuele bezoeker gaat graag met het 'sprekende kastje' rond ...

een schakelaar. Aan de teksten zelf werd ook hier en daar nog wat bijgeschaafd met het oog op een vlottere synchronisatie.

Toen na verloop van ongeveer een jaar met voldoening werd vastgesteld, dat de meeste gebruikers enthousiast waren over de nieuwe formule, werd deze in april 1962 aan de pers voorgesteld en officieel in gebruik genomen. De grote bijval van deze innovatie in de geleide bezoeken blijkt ondertussen niet alleen uit directe waarneming van de reacties van het publiek, maar tevens uit de nuchtere statistische cijfers: in 1962 werden 216 geleide bezoeken (waaronder 92 magnetofonische) genoteerd tegenover 113 in 1961. De cijfers van de eerste 8 maanden van 1963 wijzen er op, dat dit jaar de top van 400 rondleidingen zal worden overschreden. Deze verhouding is sprekend: een verdubbeling van het jaarlijkse aantal groepsbezoeken wordt

waarachtig niet alleen door aanwending van de gewone propagandamiddelen bereikt. Zulke getallen houden beslist een aanmoediging in om op de ingeslagen weg voort te gaan. Een en ander laat overigens voorzien, dat de magnetofonische gidsdienst in het Museum Plantin-Moretus in de loop der eerstvolgende jaren door vervolmaking en aanvulling van de voorraad geluidsbanden geleidelijk verder zal kunnen uitgebouwd worden zonder noemenswaardige financiële inspanningen en met stijgend succes.

Dit succes mag ons inmiddels niet uit het oog doen verliezen, dat alle mechanische middelen ten slotte functionele middelen blijven en dus ook als dusdanig moeten beschouwd worden. De bezieling, die een voortreffelijke gids door persoonlijk contact op zijn gehoor overbrengt, kan zelfs niet door een technisch volmaakt apparaat worden geproduceerd. Toch is een goede geluidsband wegens zijn perfectibiliteit verkieslijk boven een minder goede gids. Een gids kan zich verspreken, zijn dictie en woordenschat kunnen te wensen overlaten, zijn geheugen kan hem onverwachts in de steek laten. Aan een geluidsband daarentegen kan zorgvuldig worden gewerkt, zolang totdat inhoud en vorm, taal en uitspraak aan de hoogste verwachtingen beantwoorden.

Blijft de bezieling achterwege, het 'persoonlijk contact' schijnt af en toe toch wel tot stand te komen, zoals blijkt uit volgende anekdote. Twee oudjes van provinciale stempel melden zich bij de portier aan: hij met de pijp (verboden te roken, mijnheer, pijp uitkloppen), zij met een grote boodschappentas (museumbezoek in functie van warenhuisbezoek?). Vóór hen vertrekt een groep met bandopnemer. Daar staan ze van te kijken en, na enig aarzelen en opgewonden gefluister, laten ze zich op hun beurt verleiden. In het begin voelen ze zich niet honderd procent op hun gemak met dat geheimzinnige praatkastje, maar in de derde zaal ontdooit de conversatie met... Christoffel Plantin. Zij

onderstrepen zijn commentaren met instemmende hoofdknikjes, verrukte glimlachjes en gemoedelijke replieken: 'da kunde wel peize', 'ja, 't is wrie schone', 'vier eeuwen, en dat 'e t er nog almaal staat, 't is curieus'... Voor hen zal het bezoek aan het Plantijnse Huis wel min of meer de betekenis hebben gehad van een spiritistische seance.

En ten slotte hebben ze ook nog een heel klein beetje gelijk. Of men, om de geest van de aartsdrukker op te roepen, op een tafel moet kloppen of een schakelaar aanzetten, wat doet dat ertoe? Ook het spiritisme evolueert.

D.V. – R.D.B.

*(Dirk Vervliet – Raymond De Belser
adjunct-conservator – assistent)*

*Visites guidées magnétophoniques
au Musée Plantin-Moretus.*

Depuis 1962 les visites guidées au Musée Plantin-Moretus furent automatisées au moyen de magnétophones portatifs.

Ce procédé simple et bon marché connaît un succès croissant. Il a été possible de doubler le nombre de visites guidées.

*Magnetophonic tours in the
Museum Plantin-Moretus.*

Since 1962 tours in the Museum Plantin-Moretus were automatized by means of portable tape-recorders.

This simple and cheap process is a great success. It has been possible to double the number of tours.

*Tonbandführungen im
Museum Plantin-Moretus.*

Seit 1962 wurden die Führungen im Museum Plantin-Moretus mittels tragbarer Tonbandgeräte automatisiert.

Dieses einfache und billige Verfahren hat einen wachsenden Erfolg. Die Zahl der Führungen konnte verdoppelt werden.

ⁱ Wanneer je de magnetfoon aanzette, hoorde je de stem van Ward Ruyslinck die zei:

“Mag ik me even voorstellen? Mijn naam is Christoffel Plantijn. Hoe maakt u het? Ik ben erg blij dat u bij me op bezoek komt en ik heet u allen hartelijk welkom. Aan mijn stem kunt u dit misschien niet horen, maar ik ben eigenlijk een heel oude man. Vier eeuwen oud ben ik. Wat zeg ik? Bijna vier en een halve eeuw. Echt waar, rekent u zelf maar uit: ik ben geboren in 1520 nabij Tours in Frankrijk aan de boorden van de Loire. ....”

“Voordat wij een kijkje in het huis nemen, wil ik u eerst een paar dingen op het hart drukken. Zo zou ik u willen vragen mij met zachtheid te behandelen, ik bedoel natuurlijk het kastje waar mijn stem in zit. Vindt u dat ik te zwaar begin te worden, dan kunt u me onderweg altijd wel ergens neerzetten, op een tafel of een toonkast of een bank. Wilt u me een tijdje het zwijgen opleggen – bijvoorbeeld om te pauzeren of ergens rustig rond te kijken – wat doet u dan? Dan klikt u gewoon het schakelaartje om dat boven op het kastje is aangebracht. ....”

“Ten slotte nog dit: telkens wanneer u in de loop van het verdere bezoek het volgende muziekje hoort [♪ *(de eerste acht maten van het Rondo Alla Turca uit de pianosonate nr. 11 van Mozart)* ♪] betekent dit dat we naar een volgende zaal gaan. ....”

ⁱⁱ Guy Vaes, Colin Clair en Georg Hermanowski perfectioneerden respectievelijk Ruyslincks Franse, Engelse en Duits teksten die alle drie door Ward Ruyslinck op de band werden ingesproken.